OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto
Lainsäädäntöneuvos Jukka Siro

Vastineen täydennys

8.12.2022

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Vastineen täydennys

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt vastinekuulemisessa oikeusministeriötä antamaan vastineen täydennyksen liittyen hallituksen esitykseen laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta (HE 201/2022 vp). Täydennystä on pyydetty kohtuullistamiskynnyksestä ja siitä säätämisen tavasta sekä kuulemisesta säätämisestä.

Oikeusministeriö esittää vastineen täydennyksenä kunnioittaen seuraavan.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:ää koskevan muutosehdotuksen mukaan tuomioistuimen tulisi viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää, jos asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut olisi oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys huomioon ottaen kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta.

Pykälästä näin ilmenee, että korvattavaa määrää tulisi alentaa, jos täysimääräinen korvausvelvollisuus olisi pykälässä mainitut seikat huomioon ottaen kokonaisuutena arvioiden kohtuuton. Kynnys on siten säännönmukaisen lopputuloksen kohtuuttomuudessa.

Pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa on tarkemmin avattu sitä, milloin käsillä voisi olla säännöksessä tarkoitettu kohtuuttomuus (HE s. 26–27). Perusteluissa on lausuttu, että toisin kuin nyt, riittävää olisi, jos yhden tai useamman kohtuullistamista puoltavan tekijän painoarvo olisi kokonaisarvioinnissa

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

kohtuullistamista vastaan puhuvien arviointiperusteiden painoarvoa suurempi. Erilaisista kohtuuttomuustilanteista on myös annettu esimerkkejä.

Oikeusministeriö pitää tällaista sääntelytekniikkaa tavanomaisena. Kohtuuttomuusarviointia ei tule sitoa tiukkoihin sääntöihin, vaan tuomioistuimelle tulee jättää tässä suhteessa harkintavaltaa. Kohtuuttomuus voi ilmetä käytännössä monella tavalla, eikä niitä voi tarkkaan ennakoida lainvalmistelussa.

Sääntelyteknisesti ehdotus vastaa tältä osin voimassa olevaa lakia sillä poikkeuksella, että nykyään kohtuuttomuudelta edellytetään ilmeisyyttä. Oikeusministeriön tiedossa ei ole, että tällainen rakenne olisi tuottanut soveltamisongelmia.

Kohtuuttomuus on itsessään arviointiperuste muuallakin laissa, kuten seuraavat esimerkit osoittavat:

> Vahingonkorvauslain (412/1974) 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vahingonkorvausta voidaan sovitella, jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on kuitenkin täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta.
>
> Varallisuusoikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 36 §:n 1 momentin mukaan silloin, jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää se huomioon ottamatta.
>
> Rikoslain (39/1889) 2 a luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon eräät momentissa mainitut seikat.
>
> Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 65 §:n 1 momentin mukaan todistajalla on oikeus saada kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä.

Kuulemisesta säätämisestä oikeusministeriö toistaa sen, mitä vastineessa on lausuttu eikä puolla kuulemisesta säätämistä. Kantansa tueksi oikeusministeriö viittaa vielä oikeuskirjallisuuteen, jossa lausutaan kuulemisperiaatteesta yleisesti silloin, kun käsillä on viran puolesta tutkittava seikka:

> ”Sen sijaan tilanteissa, joissa tuomioistuin voi viran puolesta ottaa tosiseikkoja huomioon tai määrätä hankittavaksi todisteita, vastaavaa asianosaisten tahdonautonomian prioriteettia ei ole. Tällöin tuomarin prosessinjohto on luonteeltaan informatorista. Vaikka tuomarin ei tällöin tarvitsekaan selvittää asianosaisten tahtoa siinä suhteessa, otetaanko tosiseikka tai todiste huomioon, *on silti tärkeää, että sinänsä jo viran puolesta huomioon otettavat seikat saadaan nekin oikeudenkäynnissä esiin ja kontradiktorisen keskustelun piiriin*.” (Juha Lappalainen ja Tuomas Hupli, Siviilijutun käsittely, teoksessa Prosessioikeus, Alma Talent Oy, 6. painos 2021, s. 1003).

Pykälää tässä suhteessa aivan vastaavaa sääntelyä ei ole oikeudenkäymiskaaressa, koska on ylipäätään poikkeuksellista, että dispositiivisessa asiassa voidaan ottaa seikkoja huomioon viran puolesta. Sen sijaan rikosprosessissa se on tavallisempaa. Esimerkiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetään siitä, missä tilanteissa rikoksesta epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta. Pykälässä ei nimenomaisesti säädetä siitä, että rikoksesta epäiltyä tulee kuulla puolustajan määräämisestä, mutta tästä huolimatta on selvää, että niin on meneteltävä.

Korkein oikeus on pykälää koskevassa ennakkoratkaisussaan KKO 2012:32 muun ohella katsonut, että vastaajalle, jolle olisi tullut määrätä viran puolesta puolustaja, ”*olisi pitänyt selvittää*, että hänen oikeutensa turvaaminen oikeudenkäynnissä edellytti lainopillisen koulutuksen saaneen henkilön avustusta” (kohta 18).